

LADISLAV FUKS - SPALOVAČ MRTVOL

LITERÁRNÍ TEORIE

Literární druh a žánr:

hororová a psychologická novela (próza, epika)

Literární směr:

vydáno r. 1967 – raná fáze autorovy tvorby; 2. vlna poválečné prózy

Slovní zásoba:

spisovná čeština; jazyk hl. postavy (Karla Kopfrkingla) je poetický, mírně archaický, někdy až "vyumělkovaný" a nepřírozený; hl. postava také používá četné přívlastky, a to zejména při oslovování své ženy (např. nevyslovná, čarokrásná, nebeská, apod.); občas cizojazyčné výrazy (z němčiny)

Stylistická charakteristika textu:

text obsahuje přímou řeč, často jde však o monolog hlavní postavy; text navozuje hororovou až groteskní atmosféru (např. Karlova záliba ve smrti)

Vypravěč:

vypravěčem je sám autor – vnější pozorovatel děje (-er forma)

Postavy:

KAREL KOPFRKINGL: veterán z 1. světové války; zaměstnanec krematoria; má německé kořeny; občas je až děsivě romatický; zpočátku je vlídný bez násilných sklonů; později ho ovlivní nacistická ideologie, kterou obhajuje své činy; nechává se oslovovat jménem Roman; MARIE: manželka Karla Kopfrkingla, kteří ji říká Lakmé; je židovského původu; ZINA: dcera manželů Kopfrkinglových; MILIVOJ: syn manželů Kopfrkinglových; tichý a nevýrazný – zpodobňuje samotného autora – autobiografické prvky; WILHELM "WILLY" REINKE: nacist a přítel Karla Kopfrkingla – bojoval s ním v 1. světové válce; DR. BATTELHEIM: Karlův přítel – pravidelně kontroluje jeho zdravotní stav

Děj:

zaměstnanec krematoria Karel Kopfrkingl je příjemný a romatický člověk → má rád rodinu, stejně jako svou práci, o které velice často mluví (spalování mrtvých považuje za své poslání) → příliš se nezajímá o okolní svět, je uzavřený do sebe a do své práce → jeho osobnost se začíná měnit, když se seznámí s Willym Reinke, který ho přesvědčuje o správnosti nacistické ideologie a jeho vlastní rasové nadřazenosti nad ostatními → zároveň mu podsuně myšlenku, že Židé jsou jejich nepřátelé → Karlovi se Židé začínou hnusit, a to včetně členů jeho vlastní rodiny (manželka je poloviční Židovka, židovskou krev tedy mají i obě děti) → manželku Marii pověsí v koupelně → za tento čin se díky nacistům stává ředitelem krematoria → v krematoriu ubije svého syna tyčí → všechny své činy sám sobě zdůvodňuje tím, že své oběti uchránil od budoucích strastí → ve skutečnosti se z něj postupně stává chorobný a fanatický nacist a udavač → jediné Zině, Karlově dceři, se podaří uprchnout → příběh končí po válce návratem Židů z koncentračních táborů

Kompozice:

kompozice vyprávění je chronologická (děj na sebe časově navazuje)

Prostor:

Praha (různá místa – kasino, krematorium, byt Kopfrkinglových, aj.)

Čas:

převážná část děje se odehrává těsně před 2. světovou válkou (1937-39)

Význam sdělení (hlavní myšlenky díla):

ukázka, jak snadno lze ovlivnit normálního člověka pomocí zvrácené ideologie; kritika holocaustu a extremismu; tragické vyústění lidské nenávisti

LITERÁRNÍ HISTORIE - společensko-historické pozadí vzniku

Politická situace (mocenské konflikty, aj.):

Československo na základě Mnichovské dohody odevzdává Německu Sudety (1938); 2. světová válka (1939-1945); tzv. studená válka (1947-1991); komunistický převrat v Československu – tzv. Vítězný únor (1948); Sedidenní válka Izraele proti koalici arabských států (1967)

Základní principy fungování společnosti v dané době:

ke konci 30. let strach z nacistického Německa; za 2. svět. války tvrdý vliv německé okupace; radost z konce války / psychické následky obětí; po r. 1948 začínající nesvoboda projevu a potlačování politických odpůrců komunistickým režimem

Kontext dalších druhů umění:

FILM: Hugo Haas (1901-1968); Raoul Schránil (1910-1998); Rudolf Hrušínský (1920-1994)

Kontext literárního vývoje:

v rámci 2. vlny poválečné prózy u nás tvořil například Arnošt Lustig (Modlitba pro K. Horovitzovou), v zahraničí například William Styron (Sophiina volba)

AUTOR

Život autora:

Ladislav Fuks (1923-1994) – český prozaik, autor zejména psycholog. děl s tematikou 2. svět. války a holocaustu; nar. se do rodiny policejního úředníka → neměl šťastné dětství → na začátku 2. svět. války zjistil, že je homosexuálem → měl obavy z transportu do koncent. tábora → za války pracoval v zemědělství → po skončení války šel studovat filozofii na UK v Praze → studia dokončil v r. 1949 → úředníkem → od r. 1959 pracoval pro Národní galerii → r. 1963 vydal knihu Pan Theodor Mundstock, s kterou přišel velký úspěch nejen v Československu, ale také v Evropě → r. 1964 se oženil s bohatou Italkou, kterou však brzy opustil → později se začal stále více přiklánět ke komunistickému režimu → zemřel v osamění r. 1994; ZAJÍMAVOSTI: ve svém bytě vytvořil legendární sbírku kuriozit a bizarností, k čemuž ho inspirovala podobná sbírka na zámku Kynžvart

Vlivy na dané dílo:

2. světová válka; holocaust; autobiografické prvky (vlastní život) – nešťastné dětství; homosexualita – podivínství; mohl se částečně inspirovat podobným dílem Mefisto (Klaus Mann) z roku 1936

Vlivy na jeho tvorbu:

tlak komunistického režimu

Další autorova tvorba:

tvořil především psychologickou prózu, často s židovskou tematikou → v 70. letech za komunistického režimu částečně tvořil i prorežimní díla; ROMANY: Pan Theodor Mundstock, Myši Natálie Mooshabrové (prvky sci-fi), Příběh kriminálního rady, Vévodkyně a kuchařka; POVÍDKY: Mí černovlasí bratři, Cesta do zaslíbené země, Smrt morčete; OSTATNÍ: Návrat z žitného pole (silně prorežimní dílo)

Inspirace daným literárním dílem (film, dramatizace, aj.):

FILM: Spalovač mrtvol (čs. film; 1968) – režie: Juraj Herz; hrají: Rudolf Hrušínský (Karel Kopfrkingl), Vlasta Chramostová, Ilja Prachař, aj. + ocenění na katalánském mezinárodním filmovém festivalu za hl. roli Rudolfa Hrušínského jako Karla Kopfrkingla a za kameru Stanislava Milyty

LITERÁRNÍ KRITIKA

Dobové vnímání díla a jeho proměny:

o velice pozitivním vnímání díla svědčí i jeho brzké zfilmování (rok po vydání knihy)

Dobová kritika díla a její proměny:

literární kritika řadí dílo na absolutní vrchol autorovy tvorby

SROVNÁNÍ

Srovnání s vybraným literárním dílem:

Klaus Mann – Mefisto (román z roku 1936; podobný rozvrat osobnosti, tentokrát levicově smýšlejícího herce, který se stane přívržencem nacistů)

novela - próza spíše kratšího rozsahu; většinou se zaměřuje na jeden zcela jasný, ale i přesto poutavý příběh; typická je závěrečná pointa

2. vlna poválečné prózy - pozdější období od konce 2. svět. války; důraz na psychiku jedince; události jsou brány v širších souvislostech = odlišnost od preciznější zaměřených autorů 1. vlny poválečné prózy; např. Arnošt Lustig nebo William Styron

psychologická próza - próza, která je založena na často velice detailním rozboru psychiky postav

hororová próza - próza s hororovými prvky (tajemné postavy a prostředí; občas nadpřirozené prvky)

groteska - žánr (film., div. i lit.), ve kterém se objevuje zcela nezvyklé chování v rozporu s očekáváním (až extrémně); mezi atributy patří většinou (ne vždy) humor